

DEPENDENȚA PĂRINȚILOR FAȚĂ DE PROPRII COPII

FLORENTINA DOICESCU^[1]

Articolul abordează dinamica inconștientă ale relațiilor familiale. Absența capacității de simbolizare în interiorul familiei determină somatizarea ca răspuns la conflictele interioare trăite și, odată cu ea, crearea relațiilor de dependență emoțională.

CUVINTE-CHEIE: Dependența părinților, invidia față de propriul copil, eșecul, părinte pentru mama.

Voinicul cel fără de tată - Rezumat

Basmul ne vorbește despre un împărat și o împărăteasă care aveau un singur copil, o fată, pe care o păzeau ca pe lumina ochilor. Aceasta nu avea voie să iasă neînsoțită și era tot timpul în preajma unui adult de încredere.

Într-o zi, un june „flueră-vant”, pe care-l privea de la fereastră, se uită țintă în ochii ei și o lasă însărcinată. Deși împărăteasa, care știa cum merg lucrurile în lume, nu crede că poate cineva să rămână însărcinată din vedere, merge la împărat și îi cere iertare pentru cele întâmplate.

Împăratul, om aspru din fire, se mânie foarte tare pe cel care „i-a necinstit perii cei albi ai bătrâneților” și o trimite pe fică-sa de acasă, punand-o într-o corabie alături de 5 pâini și un ulcior cu apă.

Fără nici un ajutor, fata naște un copil dolofan, „ca un îngerăș” pe care-l crește la marginea unei păduri, în scorbura unui copac. Când băiatul se face mare, intră împreună cu mama lui în

¹ Florentina Doicescu este psihoterapeut psihanalitic afiliat INSIGHT- Asociația pentru promovarea psihanalizei teoretice și clinice
email: florentina.doicescu@gmail.com

palatul unor zmei, îi omoara și astfel, palatul devine al lor. Trăind împreună, mama manifestă dependență față de propriul copil, nelăsându-l să plece de acasă, repetând dependența la care fusese expusă în propria copilărie. Ba mai mult, pentru că feciorul pleca destul de des la vânătoare, întâlnind o Zână măiastră, de care se îndrăgostește, îi conferă mamei un motiv pentru care aceasta se usucă pe picioare de tristețe. Singurătatea și dorul casei părintești o determină pe mamă să fie din ce în ce mai bolnavă iar pe fiu să caute din răputeri un leac cu ajutorul căruia să o salveze.

Zâna îi este sfetnic bun în toate primejdiile prin care trece și-l ajută să supraviețuiască în încercarea lui de a-și atinge scopul. Finalul basmului îl găsește pe voinic fericit, locuind împreună cu mama lui și Zâna măiastră, logodnica sa.

Voinicul cel fără de tată - Interpretare

Basmul *Voinicul cel fără de tată* ne descrie o familie împărătească - un împărat și o împărăteasă, cu un singur copil („ei aveau numai o fată”), văzut ca „lumina ochilor” părinților. Încă de la început, adverbul de mod „numai” ne indică modul exclusiv și posesiv în care fata este văzută în viața celor doi părinți - tot ce aveau era numai o fată, privită ca proiect de viață, ca mod de a se poziționa în societate și ca sens dat căsniciei.

Faptul că fata nu avea voie să iasă neînsoțită și era tot timpul în preajma unui adult de încredere, de cele mai multe ori, dădaca ei, ne spune că nelăsată fiind să exploreze și să-si confirme vârsta prin etapele caracteristice de dezvoltare, fata rămâne un copil fuzional cu mama sau cu dădaca - considerată a fi un substitut matern „dădaca o ținea de aproape și n-o scăpa din vedere nici cât ai da în cremene”. Un copil nelăsat să crească rămâne un copil din punct de vedere emoțional, atingând cu greu statutul de adolescent și, mai tarziu, de adult. În același timp, un copil nelăsat să crească, beneficiind de îngrijirea continuă, îi poate confirma părintelui că rămâne veșnic tânăr, ca un părinte de copil mic iar felul în care se opune, ca mijloc de apărare, îl poate priva de mesaje inconștiente ale trecerii anilor. Uneori, creșterea și individuarea pot reprezenta amenințări pentru părinții care nu-și mai regăsesc rolul de părinți îngrijitori, atunci când copiii cresc și devin la rândul lor părinți.

Într-o zi, un june „flueră-vânt”, pe care fata îl privește de la fereastră, se uită țintă în ochii ei și o lasă însărcinată. Fata simte un fior, ca o scânteie de foc ce o arde la inimă. Felul în care simte este caracteristic vârstei ei, felul în care este crescută, nu. Simte pentru că este văzută, poate nu degeaba sarcina apare prin contact vizual - cineva o vede și produce o schimbare sau chiar

pune viață în viața ei. Când fata începe să nu se mai simtă bine, merge și-i spune dădacei, aceasta fiind prima persoană de încredere. „Frica ce le coprinsese pe amândouă era de nepovestit” ne vorbește despre lipsa de încredere pe care o copilă o avea în părinții săi. Ea nu se vedea înțeleasă de aceștia, motiv pentru care nu apelează la ei încă de la început și, mai mult decât atât, o văd ca pe o situație de neieșit și nepovestit, o situație inimaginabilă pentru o fată ca ea. Întâlnim aici o situație atipică pentru un copil care, în general, se raportează cu încredere la părinții săi dacă relațiile se bazează pe încredere reciprocă.

Teama de autoritate, de tată, cu atât mai mult cu cât nu era un simplu tată ci chiar împăratul ținuturilor, iese din nou la iveală prin faptul că frica pe care o simțeau cele două - fata și dădaca - la aflarea veștii, „era de nepovestit” ca și cum era de neconceput. Frica pe care nu o putem verbaliza este o frică pe care nu o putem gândi, nu o putem cuprinde mental datorită dimensiunilor pe care aceasta o capătă în spațiul nostru psihic, lucru confirmat și de faptul că povestitorul însuși nu poate reda această frică.

„Si într-adevăr că tată-său era un om aspru. Nu le-ar fi iertat odată cu capul.” - Împăratul n-ar fi putut înțelege așa o întâmplare și n-ar fi văzut continuarea vieții în prezența întâmplării, motiv pentru care cele două apelează la împărăteasă. Mama fetei nu poate fi privită ca un sprijin, ca un susținător și conținător al emoțiilor fiicei ci ca o „mijlocire de iertare” în relația cu tatăl. Cele două sunt nevoite să o roage să joace acest rol, devenind deja o obligație și nu o trăire afectivă maternă.

Pentru ca un părinte să poată conține emoțiile propriului copil, are nevoie înainte de toate să le poată conține pe ale lui, astfel încât să dea exemplu copilului că dacă el poate depăși anumite emoții și copilul o poate face în consecință. „Când auzi împărăteasa de cele ce se întâmplase se luă cu mainile de păr” și pentru că lucrurile nu puteau să ramână mult timp acoperite „Împărăteasa, de silă, de milă, fu nevoită a spune împăratului toată șiretania.” Comportamentul împărătesei față de cele întâmplate poate reprezenta „obligația” de a crește un copil și mai puțin o trăire afectivă a maternității. Adverbele „de silă”/ „de milă” ne descriu foarte multă agresivitate. Mila manifestată față de propriul copil poate fi o formă de manifestare a agresivității față de acesta. Mama nu este în situația fetei, mama este deținătorul milei iar fata destinatarul ei. O poate manifesta tocmai pentru că nu este în situația ei, este într-o situație superioară - aceea de a nu i se fi întâmplat. Împărătesei îi este foarte greu să tolereze lucruri pe care cu greu le înțelege și pentru că nu înțelege necunoscutul, nu-l poate tolera și-l proiectează în exterior prin „silă” și „milă”.

De remarcat este felul în care negativismul / opoziționismul / testările de limite lipsesc din manifestările specifice vârstei, din dezvoltarea și maturizarea unei tinere adolescente, motiv pentru care putem să presupunem că individuarea nu se poate manifesta decât printr-o întâmplare a sorții, nefiind una sănătoasă, acceptată de ambii părinți, ci un simplu rezultat al întâmplării. Agresivitatea care ar favoriza opoziționismul și negativismul să se dezvolte, lipsește. În lipsa ei, separarea de părinți și creșterea nu este posibilă, nu poate să apară un celalalt, separat de mamă și tată. Copila nu îndrăznește să facă lucruri singură, mai mult decât să stea la fereastră, să fie un observator al dinamismului vieții celorlalți, astfel încât rămâne însărcinată dintr-o postura contemplativă, fiind blocată în propria evoluție. Fata se supune și nu este lăsată să se maturizeze și să trăiască o viață a ei, alta decât în simbioză cu părinții, simbioză din care neputând ieși, rămâne un copil în corp de adolescent.

Ceva stă pe loc în raport cu lumea exterioară, copilul nu crește pentru că dacă ar crește și n-ar mai fi copil, părintele și-ar pierde rolul de îngrijitor. Cu un minimum de activitate, chiar și statică fiind - statul la fereastră – fata reușește să se manifeste în opoziție cu bona și cu părinții săi - „Ci ca fugi și d-ta de la fereastră ! Ce te tot sgăești și te uiți la toti d-alde taie câinilor frundă?”

Felul în care se întâmplă ca fata să rămână însărcinată este unul ieșit din comun - „Într-o zi uitându-se la el o văzu și el, și ținând ochii în ochii ei, ea simți un fior, apoi ca o scânteie de foc o arse ceva la inimă”. „Nu trecu mult și fata începu a nu se simți bine. Pasămi-te luase în pântece, fără știrea lui Dumnezeu.” Fata comite un păcat grav prin neimplicare, fără știrea ei. Viorica Nișcov spune în „A fost de unde n-a fost” că „eroina basmului fantastic e îndeobște nu numai pasivă, dar și lipsită de orice consistență sufletească, fiind mai degrabă simbol al unei idei - ideea de „frumusețe râvnită” sau de puritate, am putea spune. Pasivitatea este trăirea manifestă, în interior existând o stare de tensiune latentă manifestată prin dorință.

Deși împărăteasa, care nu este prima soluție pentru copilă și care „știa cum merg lucrurile în lume”, nu crede că poate cineva să rămână însărcinată din vedere, ea totuși merge la împărat să-i ceară iertare pentru cele întâmplate. Aceasta este descrisă ca vinovată pentru felul în care lucrurile s-au întâmplat și pentru felul în care și-a educat copilul, poate și pentru că în societatea noastră mamele rămân în *inconștientul colectiv* cele care se ocupă de educația copiilor, lucru specific vremurilor în care basmul era povestit și deloc străin de vremurile pe care le trăim astăzi, arătând persistența unei concepții arhaice cu privire la rolul mamei în societate. Un copil care face un lucru mai puțin bun, poate spune despre mamă, la nivel inconștient, că mama nu este

o mamă bună. Vina fetei este transferată către mamă și interpretată ca o vină a mamei, aceasta simțind nevoia să-i ceară iertare soțului pentru cele întâmplate, lucru care întărește absența tatălui din viața fetei dar și din viața cuplului conjugal. Evenimentele ce se întâmplă în familie nu-și găsesc rezolvare într-un *împreună* ci sunt căutați vinovați pentru a ispăși o pedeapsă. Soluția, ca parte a unui *împreună*, lipsește, ceea ce demonstrează că nici un *împreună* al cuplului conjugal nu există cu adevărat.

Chiar titlul basmului *Voinicul cel fără tată* exprimă o lipsă, lipsa unui *împreună* într-o relație familială. Lipsa tatălui o simte încă de la început fata de împărat, tatăl fiind prezent în familie, dar absent în creșterea și educarea sa. Lipsa tatălui o simte chiar tânăra devenită mamă, când se vede nevoită să-și crească singură fiul mai târziu. Lipsa tatălui o vedem chiar noi, ascultătorii basmului, prin felul în care se schimbă dinamica relațiilor familiale.

Tatălui, autoritatea supremă, împăratul și stăpânul ținutului, i se cere iertare pentru cele întâmplate ca o parte nonparticipativă dar existentă în dinamica familiale.

Când împăratul a auzit ce s-a întâmplat, s-a făcut foc de mânie și a răcnit ca un leu „Cine să fie acel neomenit care mi-a necinstit perii cei albi ai bătrâneților mele? Cu moarte să se omoare. În furci să-l atârne. Praf și pulbere să se aleagă de capul lui!”. Replica împăratului ne aduce aminte de împărăteasa care trăiește experiența prin felul în care se simte ea și nu copilul. Despre împărat este vorba „mi-a necinstit perii cei albi ai bătrâneților mele”, lui i s-a făcut un rău, despre el este vorba, despre el și despre felul în care va fi perceput în împărăție. Despre suferința fetei nu vorbește nimeni - nici dădaca, nici mama și nici împăratul. Fetei de împărat nu-i rămâne decât să-și înțeleagă singură emoțiile și să le facă față sau să-și pună speranța într-un tată mai mare și mai puternic decât tatăl ei, Dumnezeu.

Pentru că nu poate tolera o astfel de nedreptate față de ceea ce i se întâmplă, împăratul, „om aspru din fire”, se mânie foarte tare și o trimise pe fiică-sa de acasă, punând-o într-o corabie alături de 5 pâini și un ulcior cu apă. Ceea ce face împăratul „Porunci de făcu o corabioară”, ne determină să ne gândim că fata este încă un copilaș în ochii părintelui, un copil ce poate sta într-o corabioară. Un copil care crește, poate să se maturizeze și să plece de acasă. De teama unei astfel de despărțiri, împăratul o vede încă un copil. Pâinile și ulciorul cu apă sunt instrumentele de supraviețuire oferite de tată. El nu o omoară ci „îi dete drumul pe gârlă spre a o duce unde mila Domnului o va scoate”. Nu-și poate asuma soarta fetei și nici nu o poate ocroti, chiar dacă îi este tată. Lasă aceste lucruri în seama unui tată mai mare și mai puternic, la „mila Domnului”,

arătând astfel cât de greu îi este să fie tată. În Dumnezeu își pune și fata speranțele că va rămâne în viață, gândește chiar că el va crede în nevinovăția ei și o va înțelege. Vasile Lovinescu, în „Interpretarea ezoterică a unor basme și balade populare românești” vorbește despre „o schemă de circuit a harului ceresc” printr-o „intuiție a propagării harului divin pe un sinusoid de plus și minus. Trebuie să creezi un gol pe pământ pentru ca un har din cer să-i ia locul” (Lovinescu V., 1993, p 83).

Pare că tatălui îi reușește un transfer de responsabilitate paternă iar Dumnezeu rămâne tatăl în care fata găsește alinare prin credință. În fantasmă - în credința că un tată divin o înțelege și o vede nevinovată, fata poate trăi liniștită, în realitate nu poate trăi liniștită. Cu cât își trăiește mai mult emoțiile în fantasmă, cu atât în realitate le experimentează mai puțin. Felul în care fata trăiește intens fantasmând ne indică nivelul ridicat de frustrare pe care îl are în viața reală, așa putându-ne explica îmbolnăvirea de mai târziu, ca o formă de somatizare a unor conflicte psihice neînțelese, neperlaborate.

În legănarea apelor, în cea de-a treia zi a plecării ei de acasă, fără nici un ajutor, naște un copil dolofan, „ca un îngeraș” pe care-l crește la marginea unei păduri, în scorbura unui copac mare. Copilul este dolofan și nu firav, arătând că viața învinge dincolo de dificultățile prin care trece mama. Basmul ne spune că fata nu a avut niciun ajutor omenesc în „ziua necazului”, ziua necazului reprezentând ziua nașterii copilului, parcă o repetiție a ceea ce se întâmplase cu ea. Nașterea devine un necaz și nu un motiv de bucurie, o corvoadă plină de responsabilități și mai puțin o trăire a unui eveniment fericit, singurele ajutoare fiind suferințele și speranța că va fi bine, întruchipată de Dumnezeu.

Poposește într-o pădure, pe care o vedem conținătoare, oferindu-i protecție, așa cum și scorbura copacului, protectoare ca un uter, în care-și crește copilul o face. Plantele și animalele din pădure îi sunt tovarăși și ajutoare în creșterea copilului.

Mama începe să-i țină copilului loc de tată, în absența acestuia. Pare că-i este destul de greu să-și exercite ambele roluri - mamă și tată - în același timp, dar și separat. Mama, pentru că tocmai ea nu avusese un exemplu matern la care să se raporteze și tată, pentru că rolul tatălui copilului nu era încă bine definit în mintea ei. Îl învață să vâneze și-n tot acest timp îi povestește cum a fost ea crescută și cum este nevoită să-l crească pe el, ca o formă de manifestare a invidiei părintelui față de propriul copil: „el ascultă și bagă la cap toate cele ce-i spunea mă-să”.

Pe măsura ce creștea, voinicul căută vânat mai departe de casă, lucru care ne trimite cu gândul la etapele de dezvoltare și de maturizare ale acestuia. Băiatul reușește să se desprindă de mamă și să facă lucrurile singur și încet, încet, începe să o crească pe propria mamă, schimbând rolurile. Merge la vânătoare pentru a o hrăni, îi asigură existența și se preocupă pentru asta, preocupare specifică adultului, nu copilului. Mama primește, simțindu-se bine atunci când este crescută de cineva care-i răspunde unor nevoi nesatisfăcute din copilărie și în căutarea cărora se afla.

Dorința mamei de a se întoarce la casa părintească este transmisă, inconștient, copilului. Devine nevoia și dorința lui de a-și găsi rudele „își aduse aminte de ceea ce-i spusese mă-sa despre palaturile tată-seu și i se păru că se cam aseamăna. Dete fuga și spune măsii ceea ce descoperise.”

„Mai mărimdu-se el oleacă, începu a căta vânat mai departe de locuința lor.” Vânatul pe care-l caută mai departe și mai departe de casă reprezintă felul în care băiatul crește și se desprinde, devine adolescent. Tot mergând la vânat, drumurile îl duceau la un palat în care își face curaj și intră împreună cu mama lui. Îi omora pe 2 din cei 3 zmei și astfel palatul devine al lor. Din cei trei, voinicul omoară 2 pentru că al treilea se ascunse în pivnița, la fel ca în *Capra cu trei iezi*, poveste specific românească. Cel de-al treilea și cel mai mic fiind reprezentat în mitologia românească ca cel mai isteț dintre toți trei. Acesta, văzând că nu se poate pune cu voinicul, se hotări „a-i purta sambetele”.

În acest palat mama îl ajută să crească, învățându-l să vâneze și să evolueze arătându-i cum se folosesc armele zmeilor „Acum începe a săgeta la căprioare și la ciute, căci până acuma vâna numai păsărele cu lațul, și îi era cu greu.” Trecerea de la păsărele la căprioare poate fi văzută tot ca o creștere.

În acest timp, zmeul aflat în pivniță, încerca să o îmbuneze pe mama voinicului să-l primească în casă, spunând că e o biată ființă ce rătăcește prin pădure și nu a mai văzut de mult „ființe de oameni”. Mama, identificând spusele zmeului cu propriile necazuri și nevoi, empatizează cu el și intervine pe lângă voinic să-l primească în palat „căci, dicea ea, nu știu cum ne va mai aduce și pe noi Dumnedeu”. Mâna întinsă zmeului este chiar ajutorul de care mama avusese nevoie în viața ei, acesta este și motivul pentru care se lasă ușor păcălită, făcând o confuzie între pretensele nevoi ale zmeului și propriile nevoi. Dorința de a oferi ajutor are, de cele mai multe ori, nevoia de a primi ajutor înglobată în ea, ca o proiecție a propriilor nevoi în exterior.

Rămasă singură în palat, voinicul fiind plecat la vanatoare, mama re trăiește singurătatea și repetatul abandon la care fusese supusă. Simțindu-se abandonată de baiat pentru treburi care îi confereau acestuia creșterea și încercarea desprinderii de mamă, aceasta trăiește aceste momente de singurătate mult mai evident și prin prisma faptului că re trăiește o despărțire, un abandon de o persoană dragă, chiar dacă nu aceeași. Vinovăția că făcuse o mare rușine părinților săi și că e responsabilă de abandonul inițial îi accentuează stările și „o făcu de lancedea și se topia dan-picioarele”.

„Nu te duce, dragul mamei... Nu mă mai lăsa singură. Destul mi-a ros rărunchii singurătatea. Mângâierea mea acum tu ești, fătul meu, de voiui mai fi lipsită și de dansa, voiui peri.”

Zmeul, rămas ucenic în casă și văzând tristețea mamei, îl sfătuiește pe voinic să-i aducă mamei mere din mărul roșu pentru a se face bine. Dorința zmeului era de a-l îndepărta pe voinic de palat, știind-o vulnerabilă pe mamă. Voinicul pleacă de îndată să găsească leac pentru însănătoșirea mamei, simțindu-se responsabil pentru viața ei, ca un părinte care răspunde pentru viața copilului lui. Prin dorința de a-și vindeca mama și a o ține sănatoasă în continuare dar și prin eforturile pe care le face, voinicul joacă un rol parental pentru aceasta.

Trăind împreună, mama își manifestă dependența față de copilul ei, nelăsându-l să plece de acasă, repetând dependența la care fusese expusă în propria copilărie. Ba mai mult, pentru că feciorul pleca destul de des la vânătoare, timp în care întâlnește o Zână măiastră, de care se îndrăgostește, mama se uscă și mai tare pe picioare de tristețe. Singurătatea și dorul casei părintesti o determină să fie din ce în ce mai bolnavă iar pe fiu să caute din răsputeri un leac pentru a o salva, reprezentat fie de merele roșii, de apa vie și de apă moartă de la munții care se bat în capete, fie de purcelul de la scroafă de sub pământ. Cu cât voinicul încearcă să se desprindă, cu atât mama devine mai bolnavă pentru a nu-l lăsa să plece.

Ea știa una și bună -

*Se topea de dor după fiul său, după părinții ei și după țara în care
se născuse. Când o căutai era cu ochii scăldați în lacrimi.*

Zâna îi este sfetnic bun în toate primejdii prin care trece și-l ajută să supraviețuiască și să-și atingă scopul și tot ea este cea care-l învie atunci când este făcut bucăți de zmeu. Basmul se termină când voinicul locuiește fericit împreună cu mama lui și Zâna măiastră, logodnica sa.

Pe parcursul basmului apare destul de des prezența tatălui suprem, Dumnezeu și credința în acesta - „Luase în pânțe, fara știrea lui Dumnezeu” / „Când numai unul Dumnezeu știe

cât sunt de nevinovată ” / „Viața e în mâinile lui Dumnezeu” / „Mila Domnului este cu noi” / „Dară nu-i ajută Dumnezeu” / „Noroc bun să dea Dumnezeu, nea Vântule!”

Ovidiu Papadima, în *O viziune românească a lumii - Studii de folclor* spune că „Omul din satul nostru are conștiința veghei permanente a Tatălui asupra lumii întregi. Conștiința aceasta se străvede în o mulțime de credințe.” Tot el amintește o poezie din Novaci-Gorj ce redă admirabil amestecul de teamă vinovată, de încredere firească dar și sentimentul de totală și umilită abandonare în voia supremă:

Bate-mă, Doamne, pe mine Că n-am făcut nici un bine.

Nu' mă bate, Doamne, rău,

Că și eu sînt copilul tău.

Nu mă bate, Doamne, tare,

Că și eu sînt al dumitale. (Papadima O., 1995, p 80).

Concluzia ar fi că oricum aș fi, numai tu mă poți înțelege, ceea ce este oarecum asemănător cu rolul conținător al părintelui pentru copilul său.

Basmul nostru face referire la un voinic și mama sa, la un împărat și o împărăteasă, la o dădaca și o Zână. Niciunul dintre personajele umane ale acestui basm nu are nume, ceea ce ne conduce la o identitate difuză a personajelor. De vreme ce nu sunt numite, nu există cu adevărat. Identitatea slab construită se datorează în bună parte evoluției și individuării, personajele nu se pot delimita unele de celelalte până în final. Simbioza mamă - fiică, mamă - fiu nu ne lasă să conturăm în mintea noastră și nici în mintea autorului, nenumindu-le, personaje de sine stătătoare, ci în permanentă dependență unul de celălalt.

În final, voinicul „se însoți cu Zâna și trăiră câte trei un traiu plin de fericire și de îngăduință până la adânci bătrânețe”. Pare că fericirea îi este destinată Zânei iar îngăduința mamei pentru a duce o însoțire într-o căsnicie formată din trei. Se reia motivul de început, acela în care fata de împărat era crescută de doică, având astfel două mame. În cazul voinicului, apare mama ca mamă care îi dă viață la naștere și Zâna care îl reînvie, dându-i o nouă viață. Zâna poate fi privită și ca un substitut matern, care preia din funcțiile materne, în măsura în care reușește să-l nască din nou prin puteri supraomenești. Apare ca o figură divină care-i dă viață prin intermediul obiectelor magice (apa vie / apa moartă / peria ce se prefăce în pădure etc) . „Din punct de vedere tradițional, vindecarea este o regenerare, o înviere, a doua Naștere. De aceea Isus Hristos este numit „Tămăduitorul sufletelor și al trupurilor” (Lovinescu V., 1995,

p 65). Ea chiar se pregătește pentru această a doua naștere, păstrând elemente care o ajuta să-i redea viața - ex. Apă moartă / Apă vie - care îi reconstituie trupul prin vindecare, Mărul roșu care îi redă graiul, Purcelul scoafei care îi redă auzul etc.

Pe de altă parte, o putem vedea pe Zână ca jucând rolul de soră „Dară greu somn dormii, soru-mea” îi zice voinicul când se vede întreg. „Greu, frățioare”, îi răspunde Zâna. Mamă / soră, ambele scot în evidență roluri de îngrijire, protecție. Mama, necunoscând iubirea și netestând-o, nefăcând parte din experiența ei de viață, transmite mai departe un model de relație din care iubirea partenerială lipsește. Voinicul nu poate testa și trăi ceva ce n-a văzut și nici n-a auzit și atunci se însoțește cu Zâna și trăiește cu ea și cu mama până la adânci bătrâneți.

Basmul o redă pe mama voinicului în nenumărate ipostaze în care nu înțelege mesajele mai mult sau mai puțin ascunse ale zmeului. „...prokletul de smeu se lingușea pe lângă muma băiatului, și cu ispite și marghiolii umbla să o dea un cap să se plănisească lui. Ea, biet, nu știa unde bate diavolul de zmeu. Nu cunoștea la sufletul ei ce sunt ispitele și cursele dragostei, și prin urmare nu da nas spurcatului să se întindă.”

Voinicul este cel care o salvează de fiecare dată, luând, parcă, rolul unui soț care se bate cu zmeul pentru ea, atitudine ce poate fi întâlnită în familiile monoparentale formate din mamă - fiu, în care fiul preia din atribuțiile tatălui care lipsește.

Este de remarcat faptul că evenimentele importante din viața mamei au ca element comun privirea (ochii) - „Ei aveau numai o față și o păzea ca lumina ochilor lor” / dacă n-o scăpa din vedere / fata de împărat rămâne însărcinată privind, de la fereastră, un june / „Când o căutai era cu ochii scăldați în lacrimi” / Zmeul o pedepsea ținând-o cu ochii în soare. Toate aceste elemente comune ne trimit cu gândul la nevoia mamei de a fi văzută, așa cum este ea și nu cum nu este prin faptele de care este învinovățită și pedepsită.

Un aspect interesant este faptul că mama nu-și revine din boală, așa cum am fi crezut, ajungând la casele părintești de care-i era atâtă dor. Revenirea ei are loc printr-o familie constituită, din care și ea face parte. Este o aparentă rezolvare a unor conflicte psihice ce-i determinau boala. Familia fiului este și familia ei acum și așa mama se însănătoșește, ca o împlinire a destinului prin propriul fiu, concluzia fiind că problemele nerezolvate ale părinților se transfera spre rezolvare copiilor, făcând din aceștia niște adulți responsabili pentru destinul părinților.

Leacurile pentru mama sa sunt merișoarele din mărul roșu, purcel de la scroafa de sub pământ, apa vie și apa moartă. Ele au menirea să trateze simptomul și nu cauza, motiv pentru

care simptomul reapare la o perioadă destul de scurtă după administrare. Interesant este că nici leacurile nu sunt încă crescute - merișoarele / purcelul - parcă sunt încercări de a trata și nu leacuri pentru un anumit simptom, neștiind nimeni ce are mama cu adevărat.

De fiecare dată când voinicul merge să aducă leacurile, trece pe la Zâna, unde reușește să se lase adormit de aceasta. E de presupus că, după însănătoșire, își reia rolul de mamă și-i crește pe cei doi (voinicul și Zâna) ca pe proprii copii și așa și rămân - „trăiră cate trei ... până la adânci bătrâneți”. Putem presupune, văzând finalul, că Zâna nu poate da naștere unui copil din rolul pe care-l deține de copil al mamei voinicului, decat printr-o întâmplare neobișnuită, care nici n-a putut fi gândită sau povestită.

Basmul poate fi interpretat și în cheia unui vis, vis al cărui regizor este chiar fata de împărat. Hașdeu este unul dintre primii scriitori români care face analogii prin care apropie visul de basm. Ca și Hașdeu, Viorica Nișcov în *„A fost de unde n-a fost* ne spune că „A fost odată ca niciodată” (Nișcov V., 1996, p 43) poate reprezenta momentul de adormire, începutul unui vis. Visul fetei de împărat se compune din resturi diurne (activități din timpul zilei - statul la geam, felul în care fata de împărat este martora vieții celor din afara camerei în care stă închisă) și dorințe (dorința de a crește, de a iubi și de a fi iubită, de a face parte din dinamismul vieții de dincolo de camera ei). Visul poate reprezenta, pe lângă o trăire și o împlinire a dorintelor în vis, și o modalitate de descărcare a tensiunilor de peste zi, astfel încât fata de împărat descarcă prin vis tensiuni rezultate din dorințe neîmplinite, pulsuni de viață și de moarte.

Ne putem imagina că ea regizează visul și-l construiește pentru cineva. Este greu să spunem dacă visul a fost făurit pentru doică, pentru mamă, pentru familia ei de origine, pentru cea nou formată, pentru povestitori sau pentru noi toți cei care aveam de ascultat povestea ei. Ce pare a fi interesant, în schimb, este faptul că povestea fetei de împărat ajunge la noi prin intermediul unui bărbat - „L. Tănăsescu, ședetor în București, mahal. Dudescu, 1873”. Este ca și cum visul fetei prinde viață prin graiul unui bărbat care alege să-l povestească unui auditoriu la o șezătoare. Important poate fi și anul în care se întâmplă să fie auzit basmul - 1873, an aflat încă sub ocupația otomană (1390 - 1880), ocupație sub care femeia plătește prin umilință celor care ne asupresc. Poate că pe fondul acestor mișcări sociale, femeia avea nevoie să fie redată în basm ca o femeie pură, neatinsă și totuși judecată și pedepsită, chiar de propria ei familie.

Basmul *Voinicul cel fără tată* circulă pe teritoriul țării noastre și în alte variante, interesant fiind de înțeles dacă ar putea exista o legătura între varianta basmului și caracteristicile zonei de circulație.

- I. Varianta munteană: *Tatăl, mama și puiul de leu*
- II. Varianta munteană, *Voinic - înflorit*
- III. Varianta ardeleană, *Pruncul și calugărul*
- IV. Varianta bucovineană, *Petrea Voinicul și Ileana Cosintana*
- V. Varianta bănațeană, *Florianu*
- VI. Varianta macedoromână, *Apa vie*

BIBLIOGRAFIE

- Lovinescu, V. (1993), *Interpretarea ezoterica a unor basme și balade populare românești*, Ed. Cartea Românească, București.
- Celani P. David. (2009), *Plecarea de acasă*, Ed. Trei, București.
- Segal, J. (2008), *Fantasemele în viața cotidiană*, Ed. Trei, București.
- Nișcov, V. (1996), *A fost de unde n-a fost - Basmul popular romanesc*, Ed. Humanitas, București.
- Ispirescu, P. (1901), *Legende sau Basmele Romanilor adunate din gura poporului*, Ed. Institutului de Arte Grafice și Editura „Minerva”, București.
- Papadima, O. (1995), *O viziune românească a lumii - Studiu de folclor*, Ed. a II-a revizuită, Ed. Saeculum I.O, București.
- Săineanu, L. (1895), *Basmele Romane*, Ed. Minerva, București.